

Forfatter: Holberg, Ludvig

Titel: Udrag fra Moralske Tanker (DK)

Citation: Holberg, Ludvig: "Moralske Tanker", i Holberg, Ludvig: *Moralske Tanker*, udg. af F.J.Billeskov Jansen ; Jørgen Hunosøe , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1992, s. 357. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-holberg13val-shoot-idm139659562131296/facsimile.pdf> (tilgået 24. april 2024)

Anvendt udgave: Moralske Tanker

der, også hvor disse hæver sig til billedstil eller bruger hverdagstale. Da hans historiske *Introduction* 1728 udkom i ny udgave, fulgte Holberg udviklingen i de europæiske lande op til o. 1725.

Med sigte mod professorat

I fortalen til debutbogen beder forfatteren »som en ung Person» om tilgivelse for »Vildelser«, der måtte findes i bogen. Den beskedne – og dog ambitiøse! – unge person havde vundet professorernes tillid. Poul Vinding, professor i græsk, betroede ham at ledsage en søn på studierejse i Tyskland; efter hjemkomsten fik han fra august 1709 fribolig på Borchs kollegium, hvor Vinding var cfor. Så tog Holbergs fremtidsplaner endelig form; han ville kvalificere sig til universitetet ved et førstehånds historisk arbejde. Han fattede det dristige projekt at føre Danmarkshistorien op til dato. Arild Huitfeldts krønike (1595-1603) sluttede 1559, C.C. Lyschanders Frederik 2.'s krønike (1680) gik til 1588. Da Holberg allerede 1711 i manuskript havde fortsættelsen til 1699, fik han 1712 det Rosenkrantzske legat på 100 rigsdaler i fire år. Imidlertid havde den juridiske professor Christian Reitzer øjensynlig opfordret Holberg til at forfatte en håndbog på dansk i en moderne videnskab, natur- og folkeretten, og med fasthed udarbejdede stipendiaten på Reitzers bibliotek sin *Introduction til Naturens og Folke-Rettens Kundskab*. I 1625 havde hollænderen Hugo Grotius udgivet sit grundlæggende værk *Om Krigens og Fredens ret (De jure belli et pacis)*; 1672 udbyggede Samuel Pufendorf systemet i skriftet *Om Naturens og Folkenes Ret (De jure natura et gentium)*; en tysk elev af Pufendorf, Christian Thomasius, sluttede listen 1705. Det var Pufendorfs tykke håndbog, som var Holbergs stofkilde, samtidig med at han i kompositionen fulgte den samme mesters elegant opbyggede oversigt fra 1673 *Om et Menneskes og en Borgers Pligter (De officiis hominis et civis)*. Idet Holberg omsatte natur- og folkerettens principper til dansk, tilegnede han sig en filosofi, som skulle genfindes i alle hans historiske, digteriske og ræsonnerende skrifter: Gud har begavet mennesket med en fornuft, der er et herligt lys til at begribe og dømme hvad som godt og ondt er, hvis den ikke er fordærvet af dårlig opdragelse, vane eller de lidenskaber, som ofte formørker menneskets forstand. Hos Pufendorf fandt Holberg også Thomas Hobbes' lære

om den stærke kongemagt, der var nødvendig for at beskytte det ene menneske mod det andets ondskab.

Vi er nu fremme omkring nytår 1714. Holberg kan i en ansøgning om et professorat henvise til to trykte og to utrykte værker. Han fik da 29. januar kongens løfte om det første ledige professorat. Nu var karrieren sikret. Men så sprang en bombe: Holberg stod i fare for at miste sit stipendium. Fundatsen krævede, at tre af legatets fire år skulle tilbringes i udlandet – og Holberg sad stadig og skrev i København. Legatets patron, Iver Rosenkrantz, der var gesandt i London, udnævnte, på grund af Holbergs »avancements«, en ny stipendiat, der 23. marts stillede i konsistorium. Stipendiets efør, professor Hans Bartholin, har tilskyndet Holberg til snarest at rejse ud. Fra Amsterdam, 21. maj, skrev Holberg til professor Hans Gram, at han bliver i Frankrig »indtil vacance«. Hjemme lå to utrykte bøger, og målet var den faste stilling. Konsistorium lod Holberg beholde stipendiet; men han blev faktisk tvunget ud på den store rejse 1714-16, som så afgørende udvidede hans horisont. Stipendiet tillod kun beskedne leveforhold på rejsen; til gengæld sugede Holberg indtryk af folkelivet. I Rom under vinteren 1715-16 fik han ved kirkekoncerter sin smag for barok musik og arkitektur fastlagt. Han lærte den italienske maskekomedie at kende som gadeteater. I Paris har han sikkert ikke haft råd til at gå i teatret. På bibliotekerne læste han historiske skrifter, men hans litterære oplevelse har uden tvivl været Boileaus skrifter. Det var Boileau, der ledede ham, da han efter hjemkomsten i 1716 blev grebet af en poetisk raptus.

Men først måtte *Natur- og Folkeretten* ud; den var trykt i forfatterens fravær. Efter originaludgaven 1716 blev denne håndbog for jurister optrykt fire gange i Holbergs levetid og derefter 1763. Den blev Holbergs bedst solgte bog, og den sikreste indføring i hans og hans samtidens tankeverden. Den står, med indledning og noter, som 1. bind (1969) i Holberg: *Værker i tolv bind*.

Tilbage ved middelalderens universiteter måtte studerende først øves i bl.a. dialektik, kunsten at argumentere. Ved Reformationens fødsel og vækst understregede Melanchton, hvilken betydning argumentationsteknikken havde i opgøret med katolicismens læresætninger. Blandt Melanchtons talrige disciple i Wittenberg var Jens Sinning, der som rektor ved Københavns universitet 1545 i en magtfuld tale indskærpede de unge teologer betydningen af dialektikkens *distin-*